

מבט על, גיליון 357, 24 ביולי 2012

השלכות בחירתו של מחמד מורסי לנשיא מצרים על יחסי ישראל - מצרים
על בסיס השיח ברשתות החברתיות המצריות

אודי דקל ואורית פרלוב

רקע

לנוכח המציאות המורכבת ההולכת ומתגבשת בגבול בין ישראל ומצרים, מתקיים ברשתות החברתיות ובעיתונות הרשמית שיח פנים-מצרי בקרב משכילים (גברים ונשים), עיתונאים ומומחים למדעי המדינה, ב-אשר לעתיד הסכם השלום בין מצרים לישראל. השיח נסוב סביב חמש סוגיות מרכזיות כמפורט להלן.

א. האתגרים בסיני

ניכרת ברשת הבנה, כי האתגר הביטחוני הגדול ביותר העומד בפני מצרים, הוא התפשטות הטרור והפשיעה ברחבי סיני, כתוצאה מהיעדר משילות וחוסר אינטגרציה עם השבטים הבדואים. קיימת מודעות ברשתות להתבססות בסיני של תאי טרור של קבוצות ג'יהאד אסלאמי, קבוצות סאלפיות משיחיות וגורמי אל-קאעדה. ניכרת דאגה מכך שהגורמים הקיצוניים יגרמו להסלמת האירועים מול ישראל, כתוצאה מפעילות טרור או שיגורי רק"ק מסיני, אשר יובילו לתגובה צבאית ישראלית ולהתפתחות מעשי איבה, זאת בניגוד לאינטרס המצרי בעת הנוכחית.

הבעיה בסיני מחמירה בשל הזנחת השבטים הבדואים לאורך השנים, הירידה בהיקף התיירות, שיעור האבטלה הגבוה, הפשיעה הגואה – סחר בבני אדם, גידול והברחות סמים, הברחת אמצעי לחימה, הברחת סחורות לעזה וחטיפת בני ערובה מערביים לשם שחרור אסירים. קיימת מודעות לכך שישראל אינה מעוניינת בהסלמה, לכן היא מחזקת את אמצעי ההגנה שלה. אולם, משתמע מהשיח, כי ההסלמה וודאית נוכח חוסר היכולת של הצבא המצרי לשלוט בסיני ולמנוע את הפעילות של הגורמים הקיצוניים ומשום שאין תוכנית אסטרטגית ארוכת טווח לפתרון בעיות אלו בסיני.

ב. הסכם השלום: הכנסת שינויים בנספח הצבאי

הדעה הרווחת בשיח ברשתות החברתיות במצרים, היא, כי נדרש לפתוח את הנספח הצבאי להסכם השלום עם ישראל ולהסיר מגבלות על פריסת הצבא המצרי בסיני. בשיח מאובחנת התעלמות מהעובדה שישראל לא התנגדה לתגבור כוחות הצבא המצרי בסיני מעבר למותר בהסכם, וכי הצבא המצרי לא מימש את הקף סדר הכוחות הנוסף שתואם עם ישראל. העוסקים בנושא משערים, כי הצבא המצרי אינו מצליח להתמודד עם האתגרים של התרופפות השליטה בסיני, בעיקר בשל המגבלות בסדר הכוחות ובפריסת הצבא המצרי בסיני, בהתאם לנספח הצבאי להסכם השלום. לדעתם, הנשיא הנבחר, מורסי, יפעל לפתיחת ההסכם, לשם חיזוק הפופולאריות שלו וגם כדי להביך את המועצה הצבאית, שעמדתה בנושא אינה ברורה.

יודגש, כי לא ניכר רצון ברור בצד המצרי להוביל את היחסים עם ישראל למצב של עימות צבאי. קיימת הערכה רבה לעובדה, כי "דור שלם לא ידע מלחמה" ואין כל שאיפה להגיע למצב של מלחמה או עימות צבאי ישיר מול ישראל. עם זאת, בולטת התנגדות גורפת לחימום היחסים ולנורמליזציה, עד לכדי קריאות לביטול הוויזות לביקורי ישראלים במצרים, הגבלת השיח הדו-צדדי לדרגים משניים ואיסור תיירות ישראלית.

להערכת מעצבי דעת הקהל ברשתות החברתיות, הצבא המצרי הוא הנהנה העיקרי בפועל מהסכמי השלום. הוא אינו נדרש להתמודד עם אתגרים צבאיים אמיתיים, יכול להתנער מהאחריות הביטחונית למצב בסיני, תחת העילה של מגבלות הסכם השלום. בפועל, ישראל היא זו

שמאבטחת את הגבול המשותף ומשקיעה בהקמת גדר ביטחונית ובאמצעים אחרים. בנוסף, הצבא המצרי אף זוכה לסיוע ביטחוני וכלכלי נרחב מארצות הברית. כל אלו מאפשרים לו להתמקד בפוליטיקה הפנים-מצרית ובעסקים כלכליים במקום בביטחון לאומי (40% מהתעשייה המצרית בידי ה-SCAF).

ג. תפקיד מצרים בסכסוך הישראלי - פלסטיני

על-פי השיח המתקיים ברשתות נשיא מצרים, מורסי, יידרש להכריע בין 'פופוליזם לפרגמטיזם'. בין חיזוק אהדת ההמונים במצרים כלפיו, לבין המעשיות הנדרשת מול המציאות המורכבת, גם ברצועת עזה וגם בסיני. להערכתם, מורסי ינסה לנוע בין הקטבים, בהתאם לאירועים, מבלי לפגוע בפופולאריות שלו ושל תנועת האחים המוסלמים.

לגרסתם, התקופה הנוכחית מציבה בפני מורסי שלוש אפשרויות:

א. **האופציה הפרגמטית – מצרים בתפקיד המתווך.** הנהגת מדיניות חיובית של מתווך הוגן בין הקבוצות הפלסטיניות, בינן לבין עצמן, וגם בין הפלסטינים לישראל. מדיניות שהוכחה לדעת המצרים, כאפקטיבית ב-18 החודשים מאז הדחת הנשיא מובארכ. מהשיח ברשת עולה, כי הבחירה במדיניות התיווך יכולה לעורר מתח פנימי בקרב האחים המוסלמים במצרים ואף להוביל למסלול התנגשות עם חמא"ס עזה. גם אם חמא"ס עזה יענה בחיוב לתיווך, תיווצרנה בעיות מול קבוצות הג'יהאד האסלאמי. אופציה זו מקבלת חיזוק משום שהיא נתמכת על ידי המועצה הצבאית העליונה.

ב. **האופציה הפופוליסטית – מצרים בתפקיד פטרון חמא"ס.** במסגרת כזאת, יידרש מהאחים המוסלמים להעניק תמיכה מלאה וכוללת לחמא"ס בעזה, להחליף את איראן כספקית נשק וכן לסייע בתחום הכלכלי והלוגיסטי. זאת, בתמורה להתחייבות חמא"ס שלא לאתגר את מצרים במרחב סיני. למדיניות זו פוטנציאל רב לגרום לעימות ישיר עם ישראל.

ג. **כישלון הפרגמטיזם ומעבר לפופוליזם.** בשל ההתחייבויות לארצות הברית לכבד את ההסכמים שחתמה מצרים מחד, וההבטחות הפוליטיות שהובטחו על ידי תנועת האחים המוסלמים טרום הבחירות מאידך, ינסה מורסי לתמרן בין שני הקטבים. הוא יחל במדיניות התיווך הפנים-פלסטינית וזו שבין חמאס לישראל (כאשר יידרש) ובמקביל ימשיך ברטוריקה מתסיסה, הערבה לאוזני ההמונים. אם ניסיונות התיווך יכשלו יוכל להפנות אצבע מאשימה כלפי המועצה הצבאית, אשר מחזיקה בתיק מדיניות הביטחון והחוץ, ובכך להעמיק את תהליך הדחלגה-לגיטימציה של ה-SCAF.

ד. המדיניות כלפי חמא"ס

הדעה הרווחת בקרב מעצבי דעת הקהל במצרים היא, כי על הנשיא מורסי להציב "קווים אדומים" ל-חמא"ס ועיקרם ששטח מצרי, קרי סיני, לא ישמש כפלטפורמה לתקיפת ישראל. הם גורסים, כי בתמורה יסכים מורסי לפתיחת מעבר רפיח ולהסרת הסגר על עזה, לכינון הסכם סחר חופשי, לסיוע כלכלי, לאספקת דלקים וגז לרצועה ועוד. בדרך זו תנוטרל תעשיית ההברחות, שהתפתחה בעיקר בעקבות הסגר הממושך על הרצועה ויתקיים מאזן של 'יתן וקח' עם חמא"ס. נראה, כי שלטון האחים המוסלמים במצרים אינו יכול לדבוק במדיניות הנשיא המודח מובארכ של סגירת מעבר רפיח ושיתוף פעולה עם ישראל בהטלת הסגר על רצועת עזה, למרות החשש המצרי מלקיחת אחריות על הרצועה.

ה. סיפוח עזה למצרים

עולה הדעה, כי היעדר תוחלת לתהליך המדיני בין ישראל לפלסטינים, היעדר פיוס פנים פלסטיני, צפי לפתיחת מעבר רפיח והסרת הסגר, הקשרים המיוחדים בין האחים המוסלמים במצרים לחמא"ס, הנפת דגלי מצרים בעזה עם היבחרותו של הנשיא מורסי – כל אלו מעידים על מגמה אפשרית, שעזה תהפוך לשלוחה של מצרים (Annex). דעה זו מתחזקת לאור רצונם של תושבי עזה להיות חלק ממצרים כפתרון תכליתי לבעיותיהם.

סיכום והערכה

השיח הפנים מצרי באמצעות הרשתות החברתיות מצביע על האתגרים הצפויים ליחסי מצרים-ישראל, לאור היבחרו של מוחמד מורסי, מנהיג האחים המוסלמים, לנשיא מצרים. הערכה הרווחת בשיח היא שעימות בין ישראל למצרים, הוא כמעט בלתי נמנע, למרות ששני הצדדים אינם חפצים בכך, הן בשל השינוי הצפוי במדיניות מצרים כלפי חמא"ס ועזה, הן בעקבות אוזלת היד המצרית בהתמודדות עם אתגרי המשילות, הטרור והפשעה בסיני ובנוסף לכול אלה גם "שיתוק" (Paralyzing) הקיים היום בתהליך השלום בין ישראל והפלסטינים, בניסוחם "אין שלום, אין מוקדמה (התנגדות) ואין מלחמה".

ישראל צריכה לפעול בחוכמה ולנטרל בעוד מועד "מטענים" העשויים להוביל להסלמה ביחסים בין שתי המדינות. אחת הסוגיות הצפויות לעלות בקרוב, היא בשינוי המדיניות המצרית כלפי עזה, בדגש על פתיחת מעבר רפיח והסרת הסגר. ישראל יכולה להקדים מהלך זה ולתאם עם הצד המצרי את פתיחת המעבר והסרת הסגר ולמנוע מצב בו הדבר נכפה עליה.